افغانستان آزاد – آزاد افغانستان

AA-AA

چو کشور نباشد تن من مبـــاد　　بدین بوم و بر زنده یک تن مــباد
همه سر به سر تن به کشتن دهیم　　از آن به که کشور به دشمن دهیم

www.afgazad.com　　afgazad@gmail.com

Historical	تاریخی

ليکوال: سيد محمد فضل الله بخاري
ژباړن: زاهد خليلي
۲۷ نومبر ۲۰۱۴

لومړۍ نړيواله جګړه

(د انساني تاريخ د لومړی وحشي جګړې له عبرته ډک تاريخ)

۱۱

بحري جبهه

د لومړۍ نړيوالي جګړې د پيل سره بحري جګړې پيل شوې وې، لومړی بحري بريا د جرمنيانو وه، چې د روم په بحيره کې تر لاسه کړه، ددې جګړې له لارې د جرمني کروز(ګوئې بن) او واړه کروز(بريسلو) د روم د بحيرې له لارې قسطنطيني ته رسول وه؛ ځکه انګليسي بحري فوځ د جرمني بحري په بشپړ ډول محاصره کړی وه، دويم دا چې، دا هغه بيړۍ وې، د کومو په واسطه چې ترکيه په جګړه کې داخله شوې وه.

د هولي ګولينډ جګړه

د ۱۹۱۴ ز کال د اګست په ۲۸ د انګلستان اميرالبحر ډيوډ بيټي د جرمني په بحري ځواک باندې د حملې لپاره يو پلان چمتو کړ، ددې پلان مطابق پنځه جنګي کروز او ۲۵ ډيسټرايزرز به د جرمني په ګولينډ بندرګاه باندې حمله کوي او ژر به بيرته راځي، په دې جګړه کې د جرمني درې کروز له منځه ولاړل او د انګلستان کروز ايرې تهوسا ته هم زيات زيان ورسيده؛ خو په بيرته راتلو کې بريالی شو، په دې ډول د (حمله وکړه- او- وتښته) جګړه په ټوله نړيواله جګړې کې روانه وه.

د سپتمبر په ۲۲ د جرمني فوځ ځوابي حمله وکړه، په دې حمله کې د انګلستان درې کروز له منځه ولاړل.

د نومبر په ۲ شمالي سيمې د جګړې مرکز وټاکل شو او د سوادګريزو او نورو الوتکو د تګ راتګ لپاره ځانګړې لاره وټاکل شوه، د جرمني هغه بيړۍ چې په مستعمرو کې وې، ويې کولای شول، چې انګليسي بيړۍ له منځه يوسي، ايمډن وکولای شول، چې ۱۵ انګليسي بيړۍ له منځه يوسي، په ويسټ انډيز کې د (لارل سروهی) په نوم موجودې بيړۍ وکولای شول، چې ۱۷ انګليسي بيړۍ له منځه يوسي؛ خو په پای کې په خپله وچاوديده.

د نومبر په لومړۍ نيټه د جرمني په ختيځ يوې بيړۍ په انګليسي بيړۍ باندې حمله وکړه، چې دوه جنګي کروزه يې له منځه يوړل او نورې بيړۍ په تيښته بريالی شوې، جرمنيانو د ډېر وخت لپاره خپل بحري کوډونه تغير نکړل، انګليسانو وکولای شول، چې د دوی په خبرو پوه شي او کوډونه يې ترجمه کړي، چې ددې ځخه وروسته د جرمني بحري جګړې دومره بريالی نه وې.

مستعمراتي جبهې

د افريقا په لويه وچه کې د جګړې حالت بدل وه، هلته د سختو لارو، ځنګلونو او ډېرېنو لارو په موجوديت سره جګړيز فعاليتونه يوازې د بحرونو پورې تړلي وه، په بحرونو کې د بېړيو په واسطه حمل و نقل په اسانه ترسره کېده، جرمني د لومړۍ نړيوالې جګړې د پيل پورې زياتې مستعمرې درلودې.

ټوګو لينډ(اوسنی ګانا او د ټوګو سيمه) کې جرمني د اړيکو يو قوي بې سيمه سيستم جوړ کړی وه او په افريقا کې يې د خپلو نورو مستعمرو سره د همدې ځايه اړيکه ټينګوله.

د اګست په ۱۹۱۴-۷ ز کال کې انګلستان د لويديځ او فرانسې د ختيځ لخوا په ټوګو لينډ باندې حمله وکړه، ۲۰۰ جرمني او ۱۰۰۰ افريقايي فوځيانو د يوې کوچنۍ جګړې څخه وروسته وسله وغورځوله او د اګست په ۲۶ يې دغه سيمه متحدو فوځونو ته پرېښوده، متحدو فوځونو هغه بې سيمه دستګاه له منځه يوړه او خپل سيستم يې نصب کړ.

د اګست په ۲۰ فرانسوي او بيلجيمي او د اګست په ۲۷ انګليسي فوځونو په کيمرون باندې حمله وکړه، په پيل کې دغو فوځونو بريا ترلاسه کړه؛ خو د جرمني او افريقايي فوځونو په ځوابي حمله کې دغه فوځونه شاته تګ ته اړ کړل شول.

جرمنيانو جنوب لويديزه افريقا هم په خپله ولکه کې راوستې وه، دغه سيمه په لومړيو هيڅ اروپايي هيواد نه نيوله، په ۱۸۷۸ ز کال کې انګليسانو يوه کالوني جوړه کې وه؛ خو په ۱۸۸۴ ز کال کې دغه سيمه د جرمنيانو په ولکه کې راغله، وروسته ددې سيمې څخه قيمتي شيان لاسته راغلل، چې په دې سيمه کې ورسره پرمختګ پيل شو، د ريل ګاډي پټلی او د حمل و نقل نورې لارې جوړې شوې او په ونډوک ې د بې سيمه اړيکو نيولو يو قوي مرکز هم جوړ شو.

قبائلي قومونه د جرمني د فوځ د سلوک څخه ناخوښه وه، حمله کوونکو ددې موقع څخه ګټه واخيسته، د ۱۹۱۵ ز کال د جولايي په ۱ په اوتاوی کې جرمنيانو خپله وروستي مورچه جوړه کړه او د يوه قوي جنګ وروسته ۳۵۰۰ جرمني فوځيانو د جولايي په ۹ خپلې وسلې وغورځولې او دغه سيمه يې د جنوبي افريقا په کنټرول کې راوستې.

د جرمني ختيزه افريقا د زيات نفوس او زيات مال لرونکې وه، په دې هيواد باندې د حملې لپاره انګلستان فوځ نه درلوده؛ نو د هند نه يې فوځ راوغوښت او د اګست په ۸ يې د دارالسلام بندر او بې سيمه مرکز له منځه يوړ، ورپسې جګړه پيل شوه، جرمني فوځ ښه جګړه کوله او انګليسي فوځ ته يې د مخکې تګ اجازه نه ورکوله.

د ۱۹۱۵ ز کال په پای کې جرمني فوځ وکولای شول، چې انګليسي فوځ ددغه هيواد څخه وباسي او هم يې د انګلستان د ولکې لاندې سيمې ختيزې افريقا باندې حمله وکړه، د جنرال لاتو په مشرۍ کې جرمني فوځ د ۱۹۱۶ ز کال په مارچ کې د يوګانډا د ريل پټلی د ولکې لاندې راوسته.

وروسته انګلستان د هند نه نور فوځ راوغوښته او جنرال لاتو ورسره جګړه پيل کړه، د انګلستان ۳۰۰۰۰۰ فوځ يې د دوه کلونو لپاره دلته مصروف وساته، په داسې حال کې چې د جنرال لاتو سره يوازې ۱۳۰۰ تنه فوځ وه، په دې جګړه کې د انګلستان ۳۵۰ ميليونه پاونډه مصرف شول او تقريبا ۷۰۰۰۰۰ تنه ووژل شول، د ۱۹۱۸ ز کال په نومبر کې جنرال لاتو وسله وغورځوله.

کائيو چو د چين د شانتونګ د ولايت يوه جزيره وه، دا سيمه جرمني نيولې وه، تر څو خپلې بحري موخې ترلاسه کړي، د اګست په ۱۵ جاپان جرمنيانو ته التيماتم ورکړ، چې دا جزيره پرېږدي يا هم جګړې ته تيار شي، د اګست په ۲۳ جاپان د جرمني پرضد د جګړې اعلان وکړ.

د سپتمبر په ۲ جاپانی فوځ د لنګ کو سیمي ته ورسیده، د سپتمبر په ۱۸ نور جاپانی فوځ هم وړورسیده، پنځه ورځې وروسته انګلیسي فوځ هم وړورسید او یوه خونړۍ جګړه پیل شوه، جرمنیان د فوځ د کموالي سره مخ ول، د یوې سختې جګړې وروسته د نومبر په ۷ جرمني فوځ وسله وغورځوله او جزیره یې جاپاني او انګلیسي فوځ ته تسلیم کړه.

د ۱۹۱۵ ز کال د جګړې حالات

لومړۍ نړیواله جګړه د تیر کال د اګست څخه پیل شوې وه او په هره جبهه کې جګړه ښه په درز کې روانه وه، د افریقا په صحرا کې، د چین جزیرې، نړدې ختیځ، بالکان، پولیند، ګلیشیا، پروسیا او فرانسه ټول د جګړې تاوده ډګرونه ول او فوځونه د یوه په مقابل کې په جګړه باندې بوخت وه او د یوه بل د ماتې لپاره یې موقع لټوله.
انګلیسي فوځ چې په لومړیو کې یې یوازې په شپږو برخو کې جګړه کوله، په دې کال کې یې جګړه لسو برخو ته وغځوله، ددې کال په جریان کې یې فوځ ۳۷ برخو ته ورسوه، د فرانسي فوځ ۱۰۴ برخې وه، د جرمني فوځ په لویدیځ کې ۹۴ او په ختیځ کې ۶۵ برخو کې جګړه کوله، ددې کال د جګړې حالات په لاندې ډول دي.

ځمکنی، بحري او هوایي حملې

د ۱۹۱۵ ز کال په دوران کې لویدیزه جبهه لږ څه ارامه ښکاري، دواړو خواوو خپل فوځونه په لومړیو لیکو کې اچولي وه او د خندقونو جګړه یې کوله، متحدو فوځونو د نیول شویو سیمو د بیرته لاسته راوړلو لپاره په جرمني فوځ باندې حملې کولې، ناکامیدل او بیرته خپلو خندقونو ته راتلل.
ختیزه جبهه د جرمني او روسي فوځونو د توجه مرکز وه، د جرمنیانو د پلان له مخې لومړی باید ختیزه جبهه ارامه کړې او بیا خپل پام لویدیزې جبهې ته واړوي؛ خو دې پلان ته عملي جامه اغوستل لږ څه ستونزمن ول، د ۱۹۱۵ ز کال په دوران کې ډېره توجه بالکان، ترکیې او بحري جبهو ته وه، په همدې کال بلغاریې په جګړه کې د مرکزي قوتونو سره ملاتړ اعلان کړ او جګړه کې داخله شوه.
دلته هره جبهه جلا جلا مطالعه کوو.

لویدیزه جبهه

د ۱۹۱۴ ز کال د سپتمبر په ۱۴ جرمنی فوځ خپل نوي ځای ته په شا شوي وه، دغه کرښه د ۱۹۱۴ ز کال په نومبر کې یو ځانګړی سرحد وه، دې ځای ته یې د هیڼن برګ نوم ورکړی وه، متحدو فوځونو څو ځلې په جرمني فوځ باندې حمله وکړه، چې دواړه خواوې به درې میله شاته یا مخکې شوې او یوې خوا هم بریا خپله نکړه.
په همدې کال په لویدیزه جبهه کې د جرمنیانو لخوا په لومړي ځل زهرجن ګاز(کلورن ګاز) استعمال شو، دغه هرجن ګاز د اپریل په ۲۲ د پاریس په دویمه جګړه کې په انګلیسي فوځ باندې استعمال شو.

د نو چپیل جګړه

فرانسوي جنرال جوفر د اریس په شمال کې د یوې قوي حملې پلان جوړ کړ، د ۱۹۱۵ کال د مارچ په ۱۰ انګلیسي فوځ یوه قوي حمله وکړه، ددې ناځاپي حملې په پایله کې د جرمني فوځ په لومړي صف کې درز رامنځته شو، په همدې درز کې انګلیسي فوځ ورننوت او پر جرمنیانو یې حملې پیل کړې، د جګړې په دوران کې جرمني فوځ ته مرسته هم ورورسیده؛ خو جرمني فوځ ونشو کولای، چې ځوابي حمله وکړي او ناکام شول، دوی د خپل فوځ په منځ د رامنځته شوي درز په ختمولو باندې بوخت ول.

په دا بله ورځ ۱۶۰۰۰ فوځ د جرمني فوځ مرستي راورسيده او ځوابي حملي لپاره يي چمتوالی پيل کړ، د مارچ د ۱۳ پورې جرمني فوځ ځوابي حملي کولي؛ خو بريالي نشول، هو، جرمني فوځ دومره ګټه ترلاسه کړه، چي انګليسي فوځ يي د نورو حملو څخه منع کړ او جګړه پای ته ورسيده.

د پاريس دويمه جګړه

د جرمني د فوځ مشر جنرال فالکن پريکړه وکړه، چي په پاريس کي به زهرجن ګاز استعمالوي، د اپريل په ۲۲ ماښام ۵ بجي يي دغه ګاز استعمال کړ او په پاريس کي موجود انګليسي فوځ وپاشل شو.
انګليسي جنرال سمت ډورن يو ځل بيا خپل لومړنی صف منظم کړ، د اپريل په ۲۴ جرمني فوځ بيا زهرجن ګاز استعمال کړل، چي د انګليسي فوځ ته يي زيات ځاني زيان واړاوه، د اپريل په ۲۷ جنرال سمت ډورن خپل فوځ ته د شاته تګ امر وکړ.
په دې کار يي جنرال سمت له دندې ګوښه او پر ځای جنرال هربرټ پلمر د متحدو فوځونو مشر وټاکه؛ خو جنرال پلمر د ځای د کتلو وروسته د جنرال سمت کړنه تائيد کړه، دا ځلي فرانسوي مشرانو دغه پريکړه ومنله.
د انګليسي فوځ شاته تګ د مې په لومړی نيټه پيل شو، د جرمنيانو لخوا د مې په ۲۵-۲۴ حملي څخه وروسته انګليسي فوځ په بشپړ ډول د پاريس نه وشړل شو او پاريس د جرمنيانو په ولکه کي پريوت، په دې جګړه کي ۷۰۰۰۰ انګليسي فوځ ووژل شو او د جرمني فوځ زيان د نيمايي څخه هم کم وه.
بله جګړه د ارټوئز وه، چي ۱۰۰۰۰۰ څخه زيات فرانسوي او ۷۵۰۰۰ جرمني فوځيان په کي ووژل شول.
د ۱۹۱۵ ز کال په مني کي فرانسوي فوځ کوښښ کاوه، چي د جرمني د فوځ په لومړي صف کي درز رامنځته کړي، په لومړيو کي د فرانسوي فوځ حملي ناکامي وې، وروسته يي نور فوځ هم چمتو کړ او د سپتمبر د ۲۵ پورې جګړه وځنډوله، په دويم يي چي جګړه پيل کړه؛ نو د جرمني فوځ لومړی صف يي له منځه يوړ.
په دې وخت کي جرمني جنرال فالکن خپله د جګړې ډګر ته راغی، د هغوی حوصله يي زياته کړه او جګړه يي پيل کړه، چي دښمن يي شا تګ ته اړ او بيرته خپل ځای ته راغلل.

ختيزه جبهه

د ۱۹۱۵ ز کال په پيل کي روسان په داسي حال کي وه، چي نږدې وه جرمنيان به يي د جګړې څخه وباسي، جنرال هيډن برګ او ليوډنډروف دواړو دويم ويليم ته ويلي ول، چي لومړی بايد ختيزه جبهه په ارامه کړل شي، تر څو لويديزې جبهي ته اوزګار شي.
ددې موخي لپاره جرمنيانو پلان جوړ کړی وه، هغوی د استريا څخه د لړ کومک په پايله کي کولای شو، چي روسانو ته زيات زيان ورسوي او داسي زيان چي بيا سر راپورته نکړي.
د کاکيشيا په سيمه ترکي فوځ د روسانو سره په جګړه وه، که چيرته روسي فوځ خپل پام ختيزې جبهې ته اړولی وای؛ نو ترکانو کولای شول، چي د روسيي خاورې ته ننوځي، همدغه وجه چي روسانو خپل پام دواړو خواوو ته اړولی وه.
که چيرته روسي فوځ خپله توجه ترکيي ته اړولي وه؛ نو جرمني کولای شول، چي روسي فوځ له منځه يوسي او بيا روسي فوځ نه شو کولای، چي په يوه جبهه کي هم خپل فوځ راټول کړي، په دې وخت کي مرکزي قوتونو کولای شول، چي نيمه جګړه وګټي؛ ځکه بلخوا د انګلستان، فرانسي، بيلجيم او سربيا د فوځ سره د جرمني نيم فوځ په جګړه کي ښکيل وه او هغوی په سم ډول جګړه نشوه کولای.

په ختیزه جبهه کې جرمنیانو د ۱۹۱۵ ز کال په پیل کې جګړه پیل کړې وه، په دې جبهه کې زیاتې جګړې د روسیې سره دي.

نوربیا